

2020-2023 metais Lietuvoje buvo pakeisti visų alkoholinių gėrimų akcizai. 2020 metais augo alkoholinių gėrimų gaminių pardavimai ir tai didino surenkamų akcizų sumas visose kategorijose. 2021 metais akcizai nebuvo keičiami, tad surenkamų akcizų pokyčiui įtakos turėjo tik pardavimų pasikeitimai. Nepaisant to, 2022 ir 2023 metais akcizai alkoholiniams gėrimams vėl buvo stipriai didinami, tačiau surinktos akcizinių mokėjimų sumos vos viršijo 3 proc., lyginant su ankstesniais metais. Duomenys rodo, kad šaliai būtinos aiškos akcizų indeksavimo taisyklės.

2020-ieji - augimo metai

2020 metų kovo mėnesį 10,5 proc. buvo padidintas akcizas spiritiniams gaminiais. Akcizai, sumokėti už spiritinių gėrimų pardavimus, tais metais išaugo šiek tiek daugiau nei 16 proc., lyginant su akcizais, kurie buvo sumokėti 2019 metais.

2020-aisiais ramaus vyno pardavimai augo 13,3 proc., putojančio vyno segmente buvo stebimas 9,5 proc. prieaugis, o spirituotų vynų grupėje – 5 proc. susitraukimas. Akcizai šioms prekių grupėms keisti nebuvo, tad šie svyravimai su akcizų dydžių pasikeitimais ir neturėtų būti siejami.

Alaus pardavimai išaugo 3,1 proc., o spiritinių gėrimų segmente, greta išaugusio akcizo, buvo stebimas 3,2 proc. pardavimų prieaugis. Bendra akcizų suma 2020 metais išaugo 12 proc.

2021 metais daugiausiai augo pardavimų kiekiai

2021 metais akcizai nebuvo keičiami, todėl surenkamų akcizų pokyčiui įtakos turėjo tik pardavimų pasikeitimai. Minėtais metais ramaus vyno pardavimai išaugo 11,4 proc., putojančio vyno grupėje buvo stebimas 7 proc. prieaugis. Spiritinių gėrimų segmente fiksuotas 9,7 proc. augimas.

Spirituoto vyno pardavimai smuko 3,5 proc., o alaus gamintojai ir importuotojai susidūrė su 3,3 proc. smukimu. Augant pardavimams, didžiojoje dalyje segmentų bendra surinktų akcizų suma išaugo 8 proc.

2022 metais - didžiulis akcizų pokytis

2022 metais akcizai buvo pakeisti visoms gėrimų grupėms. Ramiam ir putojančiam vynui akcizas padidintas 10 proc., o lengviems vyno gaminiais – net 19,2 proc. Spirituotam vynui akcizas buvo pakeltas 7,7 proc., o spiritiniams alkoholio gaminiais – 6,8 proc. Alui akcizas

buvo pakeltas 10 proc., tačiau paraleliai įvestas lengvatinis akcizas mažoms alaus darykloms, sudarantis pusę akcizo, tenkančio didesniems alaus gamintojams.

Nepaisant taip stipriai padidintų akcizų, bendra surinkta akcizinių mokėjimų suma buvo tik 3,3 proc. didesnė nei 2021 metais. Smunkant paklausai, dideli akcizų didinimai sugebėjo vos atsverti smukusios paklausos nulemtus biudžeto praradimus.

2022 metais ramaus vyno pardavimai smuko 5,6 proc., putojančio – 7,4 proc., o spirituoto vyno – 15,3 proc. Tais metais stipriųjų alkoholinių gėrimų rinka susitraukė 6,6 proc., o alaus segmentas išaugo 1,1 proc.

2023 metais vėl akcizų šuolis

Labai panašiai viskas klostėsi ir 2023 metais. Ramiam ir putojančiam vynui akcizai vėl buvo padidinti 10 proc., o lengviems vyno gaminiais – vėl 19,2 proc. Spirituotam vynui akcizas buvo pakeltas 8 proc. spiritiniams alkoholio gaminiais – 6,8 proc., o alui – 10 proc.

Nepaisant taip stipriai padidintų akcizų, bendra surinkta akcizinių mokėjimų suma buvo tik 3,4 proc. didesnė nei 2022 metais.

2023 metais ramaus vyno pardavimai smuko 6 proc., putojančio – 7,7 proc., o spirituoto – 10,3 proc. Spirito gaminių pardavimai susitraukė 4,6 proc., o alaus – 2,9 proc. 2023 metais, kaip ir 2022 metais, akcizo didinimas vos atsvertė smunkančios paklausos nulemtus praradimus.

Realių gyventojų pajamų įtaka

Didžiajai daliai žmonių alkoholis nėra būtinoji prekė, todėl smunkant gyventojų realioms pajamos, alkoholio ir kitų nebūtinių prekių pardavimai yra linkę smukti. 2020 metais gyventojų realios pajamos išaugo 9,3 proc., 2021 metais – 5,2 proc. Tais metais buvo parduodami vis didesni kiekiai alkoholio gaminių bei surenkama vis daugiau akcizo (atitinkamai 12 proc. ir 8 proc.).

2022 metais realios gyventojų pajamos smunka 5,8 proc. ir neatsistato iki pat 2023 metų pabaigos. Susidūrę su stipriai išaugusiu kainų lygiu, gyventojai sumažino nebūtinių prekių, tokių kaip alkoholiniai gėrimai, įsigijimus.

Realios gyventojų pajamos yra pagrindinė priežastis, kuri nulemia pardavimų ir su jais susijusių akcizų svyravimus. Įvertinant gautų biudžeto įplaukų perkamąją galią, galima teigti, kad realios biudžeto pajamos iš akcizų 2020 metais išaugo 10,8 proc., 2021 metais

išaugo 3,2 proc., o 2022 metais, nepaisant pakeltų akcizų, sumažėjo 13,1 proc. Realų biudžeto pajamų iš alkoholio akcizų smukimą galima buvo stebėti ir 2023 metais, kada jis sudarė 4,8 proc.

Svarbi vieninga ir ilgalaikė akcizų politika

Vieningos akcizų politikos turėjimas leidžia verslui geriau ir užtikrinčiau planuoti ateitį, išvengti tokių kazusų, kaip kelis šimtus siekiančio akcizo naftos dujoms atsiradimas. Akcizai yra nominalia verte išreikšti mokėjimai, tenkantys fizinėms sandorių apimtims, tad normalu, jog šalies gyventojams turtėjant ir augant bendram kainų lygiui, akcizai irgi turi būti didinami.

Visgi, geriausias pasirinkimas šalies finansų ir verslo planavimo požiūriu yra aiškos akcizų indeksavimo taisyklės, kurios leistų nustatyti akcizus, atsižvelgiant į augančias šalyje pajamas, kainas bei protingai reaguojant į kaimyninių šalių taikomas mokestines priemones.

Vertinant paskutinius alkoholinių gėrimų akcizų kėlimus, jie buvo pernelyg dideli ir neatnešė maksimalios naudos šalies finansams. Pavyzdžiui, kuro akcizų kėlimas buvo gana sėkmingas. Todėl racionalių akcizų peržiūrėjimo metodikų turėjimas leistų šaliai turėti didesnę finansinę naudą, o verslui – labiau prognozuojamą rytojų.

Komentuoja dr. Algirdas Bartkus, Vilniaus universiteto ekonomistas, mokslininkas

